

TANÁCSHATALOM RUSZKA – KRAJNÁBAN 1919-BEN

Írta: TROJAN M. V. (UZSHOROD)

A győzelmes tanács hatalom kutatása Európa központjában mind a magyar, mind pedig a szovjet történetírás egyik legfontosabb problémája. E probléma keretében tanulmányozni kell a tanács hatalom megalakulását a helyszínen, Magyarországon peremvidékeinken és külön Kárpátalján. E kérdések tanulmányozásával többen foglalkoztak szovjet és magyar történészek egyaránt.

Az új levéltári anyagok, amelyeket az utóbbi időben fedeztek fel a Szovjetunióban és a Magyar Népköztársaság levéltáraiban, lehetőséget nyújtanak arra, hogy bővebben megvilágítsuk a tanács hatalom tevékenységét Ruszka-Krajnában az 1919. év felejthetetlen 40 napja alatt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom, amelyet a munkásosztály a dolgozó paraszttal együtt valósított meg Oroszországban a lenini bolsevik párt vezetése alatt, olyan esemény, amelyhez hasonlót nem ismert a világtörténelem. Véget vetett a tőke globális uralmának, és megnyitotta a dolgozók számára a kizsákmányolás béklyóitól való felszabadulás korszakát. Különösen nagy jelentősége van a Nagy Októbernek a dolgozók forradalmi mozgalmának kibontakoztatásában a soknemzetiségű Ausztria—Magyarországon, amelynek állományába tartozott Kárpátalja is.

Az Osztrák—Magyar Monarchia állományába huzamos ideig tartozva, Kárpátalja dolgozóinak nagy szociális, politikai és nemzetiségi elnyomatásban volt részük. Kárpátalja ipara gyengén fejlett, túlnyomórészt házi kisipari típusú volt. Ukrán, magyar és más dolgozók az ipari üzemekben naponta 12—14 órát dolgoztak, alacsony fizetésért. A dolgozó parasztság földhiányban szenvedett, mivel óriási földterületek voltak a grófok, a római katolikus és a görög katolikus egyházak, valamint a kulákok kezén.

Ezért a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének híre, hírek a tanácsok országáról, olyan országról, amelyben a munkások és a parasztek vannak hatalmon, ahol nincs szociális és nemzetiségi elnyomatás, gyorsan elterjedt Kárpátalján. A munkások és a parasztek nagy lelkesedéssel fogadták a hírt a tanács hatalom létrehozásáról Oroszországban és Ukrajnában. Összejöveleket, nagygyűléseket rendeztek, amelyeken kifejezésre juttatták szolidaritásukat Oroszország forradalmi munkásosztályával.

A munkások nemzeti felszabadító harcának kibontakozásában nagy szerepet játszottak az egykori katonafoglyok, akik a breszti békeszerződés alapján visszatértek Oroszországból hazájukba.

A hazatérés után elmondták a földieknek, hogy Oroszországban a munkásosztály szövetségben a legszegényebb parasztsággal, a kommunista párt irányításával V. I. Leninnel hogyan döntötte meg a kizsákmányoló uralmát ragadta magához a hatalmat. Elbeszéléseik az első lenini szovjet dekrétumokról (a békedekrétumról, a föld dekrétumról, amely szerint a földnélküli és a kevés földdel rendelkező parasztk-

ság a tanács hatalomtól ingyen kapott földet), rendkívül nagy jelentőségűek voltak a dolgozók forradalmi harcának kibontakozásában.

Az országban napról napra nőtt a harc a békéért, a háború beszüntetéséért és a Habsburg monarchia megdöntéséért. Tekintet nélkül arra, hogy Ausztria—Magyarország dolgozóinak imperialistaellenes harca spontán jellegű volt, olyan erővel növekedett, amelynek nem tudott ellenállni a bomlásnak indult monarchia. Az ország minden nemzetisége forradalmi harcának eredményeképpen, amely a Nagy Október közvetlen hatása bontakozott ki 1918. év októberének végén, Magyarországon győzött a burzsoa-demokratikus forradalom. Az Osztrák—Magyar Monarchia szétesett, és területén egy sor új ország keletkezett, köztük a burzsoa magyar köztársaság.

A magyar nép önálló országának megteremtése nagy eredmény, a munkásosztály nagy vívmánya volt. A széles néptömegek élete és tevékenysége számára új, jobb feltételek alakultak ki. Azonban a hatalomra került burzsoa-demokratikus kormány nem oldotta meg a burzsoa-demokratikus forradalom alapvető kérdéseit. Nem vezették be a 8 órás munkanapot, amelyért a dolgozók harcoltak. Úgyszintén nem oldotta meg az agrár, a nemzetiségi és sok más kérdést, amelyek nyugtalanították a dolgozókat. A burzsoa-demokratikus kormány nem kevés intézkedést léptetett életbe, hogy megakadályozza a forradalmi mozgalom kibontakozását. Azonban a történelmi fejlődés egész menete előkészítette a szocialista forradalmat, amely hivatott volt a dolgozók életének összes létkérdéseit megoldani.

1918. november elején Kárpátalja városaiban és községeiben nagygyűléseket tartottak, lefegyverezték a csendőrséget, elmozdították a hatalom reakciós képviselőit.

Kárpátalján fokozódott a forradalmi harc mind az ukrán nemzetiségű lakosság, mind a magyar, szlovák és román nemzetiségű lakosság körében. Így például a mezőkaszonyi járásban Kisdobrony magyar községből ezeket jelentették Budapestre: „Oroszországból hazajött foglyokkal jött be a nép közé a rendfelforgató, fegyelmet nem ismerő eszme ... megalakították a „Néptanácsot”. És az itteni néptanács nem egyéb, mint rendfelforgató csoportosulás.” A levél rámutat a volt hadifoglyok forradalmi öntudatának növekedésére, akik nemcsak a világi, hanem az egyházi hatalmat sem ismerték el: „Ő előttük nincs egyházmegye, egyházkerület, nincs tanfelügyelő, nincs miniszter. Nekik, a népnek nem parancsol senki.” A levélíró megjegyzi, hogy ez nem különálló eset, „... hogy ez nemcsak itt van így. Bármerre megy az ember, mást sem hall, hogy itt a jegyzőt, ott a papot, amott a tanítót kergették el... Megemlítem még, hogy a nép közt plakátokat terjesztenek, hogy kik nem lehet tudni, hogy ingyen fognak földet kapni, csak követeljük.” [3]

Így léptek fel közösen az ukrán és magyar dolgozók a burzsoa rend ellen, kikergették falvaikból a reakciós hivatalnokokat, a kizsákmányolókat, a papokat, harcoltak a néphatalom megteremtéséért.

1918. november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja, s benne létrejött a Ruszka Krajna, azaz Kárpátalja kommunistáinak csoportja. A párt központi bizottságának 15 tagja közül kettő kárpátaljai volt: Korvin Ottó és Seidler Ernő.

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának döntő jelentősége volt a magyarországi és kárpátaljai dolgozók felszabadító harcának továbbfejlődése szempontjából. A kommunista párt kezdettől fogva nagy szervező-, propaganda- és gyakorlati munkát fejtett ki, mely arra irányult, hogy a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalomba menjen át.

A kárpátaljai városokban és falvakban később megalakuló kommunista szervezetek álltak annak a harcnak az élére, amelyet a dolgozók társadalmi és nemzeti

felszabadulásukért folytatták, és amely a helyi nacionalista burzsoázia ellenséges tevékenysége ellenére egyre szervezettebb jelleget öltött.

Ebben az ügyben fontos jelentősége volt a Kommunisták Magyarországi Pártja állásfoglalásának a nemzetiségi kérdésben, amely a munkásosztály nemzetközi szolidaritását, a népek közötti barátság eszméjét hirdette. A program-dokumentumok hangsúlyozták, hogy „a Kommunisták Magyarországi Pártja szembefordul a területi integritás sovíniszta jelszavával, és állást foglalt a nem magyar nemzetiségek elszakadási joga mellett, illetve a szomszéd államokhoz való csatlakozásuk jogának elismeréséért.” [4] A kommunista párt kinyilvánította a szövetséget Szovjet Oroszországgal és más népekkel, amelyek Tanácsköztársaságot hoznak létre.

A Kommunisták Magyarországi Pártja helyesen szemlélte a nemzetiségi kérdést, e kérdést szorosan egybekapcsolta a dolgozók szociális felszabadulásával, és így tájékoztatta a néptömegeket a kizsákmányolók hatalma elleni harcukban. Mert csak a nagybirtokosok és a burzsoázia hatalmának megdöntése és a proletariátus diktatúrájának megteremtése után voltak képesek a dolgozók kiharcolni a teljes szociális és nemzeti felszabadulást.

1918 végén és 1919 elején a forradalmi harc során megalakultak a forradalom harci szervei is: a paraszt- munkás- és katona tanácsok. A tanácsok megszervezésében a vezető szerepet a volt hadifoglyok játszották, kiknek egy része már Oroszországban bolsevik lett. [5] A forradalmi irányba terelték a tanácsok tevékenységét; a polgári rendszer megdöntésére és a terület tanácsuralmának kikiáltására.

A burzsoá Csehszlovákia csapatai a dolgozók forradalmi felszabadító harcának elfojtása céljából az antant utasítására megszállták Kárpátalja nyugati részét és 1919. január 12-én elfoglalták Ungvárt, a bojár Románia csapatai pedig Kárpátalja keleti részét. 1919 januárjában elfoglalták Nagy Bocskót. A megszállás azonban nem tartóztathatta fel a dolgozóknak a szociális és nemzeti felszabadulásukért folytatott harcát, a tanácsok uralmának bevezetéséért folytatott harcot.

A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták vezetésével és aktív részvételével a tanácsok munkája kedvező hatást gyakorolt a dolgozók forradalmi harcára, s elősegítette az előfeltételek gyors érlelődését a proletárforradalom győzelméhez.

1919. március 21-én Magyarország proletariátusának és minden nemzetiségű szegény parasztságnak a kommunista párt vezetésével folytatott önfeláldozó harca azt eredményezte, hogy az országban bevezették a tanácsuralmat. Magyarországot tanácsköztársasággá kiáltották ki, a szociáldemokratákból és kommunistákból megalakult a tanácsok kormánya, melynek tényleges vezetője Kun Béla, a magyar munkásmozgalom kiváló harcosa volt.

Lenin lelkesen üdvözölte a Magyar Tanácsköztársaság megalakítását, és kifejezésre juttatta azt a meggyőződését, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméi a továbbiakban is győzedelmeskedni fognak.

1919. március 22-én Kárpátalján is bevezették a tanácsuralmat. Már március 21-én este Munkácson tüntetésre vonultak ki a dolgozók; állást foglaltak a proletárdiktatúra mellett. [6] A munkásgárda már korábban megalakított osztaga, mely az egykori hadifoglyokból, valamint a sörgyári és dohánygyári munkásokból és vasutasokból állt, elfoglalta a város fontos objektumait. Március 22-én délután a város főterén tömeggyűlést tartottak, amelyen a városháza erkélyéről beszédet intézett a lakossághoz Galgóczi János, a kommunista párt városi szervezetének vezetője, a városi direktórium elnöke. Közölte a jelenlevőkkel, hogy bevezették Magyarországon és Kárpátalján a tanácsuralmat. Az emberek ezrei viharos tapsal fogadták a várva várt hírt. A téren felkiáltások hangzottak: „Éljen a forradalom!”, „Éljen a

proletariátus diktatúrája!”, „Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!”, „Éljen a nagy Lenin!”

1919. március 22—23-án a tanácshatalmat bevezették Beregszászon, Nagyszöllősen, Huszton, Szolyván, Csapon, Szerednyén, Ilosván, Mezőkaszonyban, Alsóverecskén, Királyházán, Dolhán, Ökörmezőn, Técsőn, Taracközön, Rahón és másutt, azaz csaknem Kárpátalja egész területén, kivéve a cseh és román csapatok által megszállt vidékeket.

A kárpátaljai dolgozók — ukránok, magyarok, szlovákok, románok és más nemzetiségek képviselői örömmel fogadták a hírt, hogy Magyarországon győzött a tanácshatalom és az országot tanácsköztársasággá kiáltották ki. Hiszen ez régi vágyuk volt, és kitartóan harcoltak érte.

A „Vörös Újság” című budapesti napilap közölte: „A proletárurolom kihirdetése a ruszin nép körében — a beérkezett jelentések szerint — általános lelkesedést keltett. A munkászervek nyilatkozatai szerint ettől várják több száz éves elnyomatásuknak és embertelen kizsákmányolásuknak végleges megszűntetését.” [7]

A „Munkácsi Népszava” című lap tudósítója így írt a tanácsuralom első napjainak politikai helyzetéről az alsóverec

„A szervezés munkája az egész alsóvereckei járásban lázas munkával folyik. Mindenütt alakulnak munkás-, katonai- és paraszttanácsok, valamint a földműves szegények tanácsa is. A ruszin nép bizalommal néz elébe az új Forradalmi Tanácsköztársaság minden intézkedésének.” [8]

A proletár diktatúra létrehozásának első napjaitól a teljhatalom a munkás, katonai és paraszt tanácsok, az ő végrehajtó rendelkező bizottságaik és a direktóriumok kezébe került. Kárpátalján a következő megyei direktóriumok alakultak: Bereg megyei direktórium, központja Beregszászon, élén Simon Mózes kommunistával, Ung megyei direktórium, központja Csapon (a megye központja — Ungvár megszállás alatt volt), Ugocsa megyei direktórium, központja Nagyszöllős, Csabán Miklós kommunistával az élen, Máramaros megyei direktórium, központja Huszton, valamint a munkácsi városi direktórium Galgóczi János kommunistával az élen.

A megyei direktóriumok minden járási központba kiküldték politikai megbízottait, akik a helyszínen nagy munkát végeztek a tanácshatalom megszilárdítása érdekében.

Fontos jelentősége volt a proletár diktatúrának az országban való megszilárdítása érdekében a Tanácshatalom szerveinek további létrehozása és megszilárdítása. 1919. április 7-én Kárpátalján, akárcsak az egész országban az ideiglenes alkotmány értelmében választásokat tartottak a községi és városi tanácsokba. A dolgozók a történelem folyamán először vettek szabadon részt a választásokban. A terület különböző nemzetiségű dolgozói nagy lelkesedéssel vettek részt a választásokban, s a legkiválóbbakat választották be a tanácsokba, azok végrehajtó bizottságaiba és a direktóriumokba. Így pl. a halmi járás Feketeardó község dolgozói 11 parasztot, 2 iparost és 2 tisztviselőt választottak a községi tanácsba. [9] A beregszászi városi tanácsba a nép 30 képviselőt választott, köztük két nőt. Tanácstagnak megválasztották: Mózes Simont, Fábián Zoltán kőművest, Angalét Bálint földművest, Serbán János kalapost, Szepesi László ácsot, Tóth József portást, Tirheiner Vilmos vasutast és másokat. [10] A munkácsi városi tanács képviselőjéül megválasztották Galgóczi János és Tangel József asztalosokat, Tóth János vöröskatonát, Panykó Máriát, a dohánygyár munkásnőjét, Simonyi Sándor vasutast, Kővári Andor tanítót és másokat, összesen 44 képviselőt. [11]

A Magyar Tanácsköztársaság kebelében a kárpátukrán lakosság területi autonómiát kapott. Új közigazgatási egység létesült — Ruszka Krajna (Kárpátalja),

amelyhez hozzá kellett volna tartozni Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Zemplén és a Sáros megyék ukránok lakta járásainak. Ruzska Krajna ügyeit a Magyar Tanácsköztársaság kormányában a ruszin népbiztos intézte. Munkácson — Kárpátalja székhelyén — tartózkodott Ruzska Krajna politikai biztosa. A „Ruzska Pravda” c. újságban 1919. április 12-én közölt „Ruzska Krajna alkotmánya” tervezet abból indult ki, hogy Ruzska Krajna „önálló szövetség”-et képez, amely föderatív alapon a Magyar Tanácsköztársasághoz tartozik. 1919. június 23-án a Tanácsok Országos Gyűlésén elfogadott alkotmány kihirdette a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságot és kebelén belül — az autonóm Ruzska Krajnát és az autonóm német egyesülést.

Ruzska Krajna területén megyei tanácsok helyett kerületi munkás-katona és paraszt tanácsokat választottak. Minden kerületi tanács köteles volt megválasztani 12 tagot a Ruzska Krajna területi tanácskongresszusra (kormányzósági kongresszus), valamint képviselőket a Tanácsok Országos Gyűlésére. A ruszin népbiztosság 1919. április 5-én kelt rendelete a Ruzska Krajna területén első szakasként három „ruszin” kerületi tanács megalakítását irányozta elő: Beregit (munkácsi székhellyel), Máramarosit (székhelye Huszton) és Ungit (székhelye Szerednye).

1919. április 14-én 6 járás képviselői összegyűltek Munkácson és megválasztották a Beregi kerületi tanács tagjait. Egyidejűleg megalakították a kerületi direktóriumot Tangel József és Kalinics György kommunistákkal az élen, [12] megválasztottak három küldöttet a Tanácsok Gyűlésére és tizenkét küldöttet a területi kongresszusra. Április 23-án megalakult az Ungi kerületi tanács. De addig még — április 15-én — a Ruzska Krajna ügyeivel foglalkozó népbiztos kijelölte a kerületi direktórium összetételét Jackovics Ivánnal az élen. [13]

A megtartott választások következtében a tanácsok jelentősen megerősödtek. Mindannyian a proletariátus diktatúrájának szervei voltak. A tanácsok rendszerének létrehozása Kárpátalján a régi államgépezet letörésének kezdetét és egy újnak a megalakítását jelentette; tehát sikeresen váltották valóra az új állami apparátus megalakításáról szóló marxista-leninista tételt. A régi burzsoá állami gépezet megváltoztatásában és az új proletárállam megteremtésében fontos tényezőként szerepelt a proletariátus fegyveres erőinek szervezete. A magyar tanácskormány már 1919. március 24-én dekrétumot adott ki a forradalmi fegyvelmen alapuló új proletár Magyar Vörös Hadsereg megalakításáról.

A tanács hatalom győzelme utáni első napokban Kárpátalján a proletárdiktatúra szervei, főleg a megyei direktóriumok sok figyelmet fordítottak a Vörös Gárda és a Vörös Hadsereg egységeinek megalakítására. Munkácson megalakították a Vörös Hadsereg toborzó pontját, amely munkásokat és parasztokat sorozott be a fegyveres erő kötelékébe. Az 1919. év március havának végén a toborzó pont vezetősége ki nyomtatta és elterjesztette a Tanácskormány határozatát a Magyar Vörös Hadsereg megalakításáról. A végén a határozat már a toborzópont munkácsi vörösgárda ezrede — és a munkácsi munkás-, katona és paraszt tanácsa nevében rámutatott a Vörös Hadsereg megalakításának szükségességére Kárpátalján, kifejezte reményét, hogy az orosz Vörös Hadsereg testvéri segítséget fog nyújtani és hangsúlyozta az imperialista agresszió veszélyét. [14]

1919. április 9-én a ruszin népbiztosság rendeletet adott ki a Ruszin Vörös Gárda létesítéséről. Ez a dokumentum hangoztatta: „A ruszin vörös gárda egy hadosztály keretébe foglalandó. A ruszin vörös hadosztály székhelye Munkács. A ruszin vörös gárda szolgálati nyelve ruszin.” [15] A „Ruzska pravda” c. újság felhívással fordult a proletariátushoz „utolsó harcra ... értünk, családunkért és gyermekeink boldogságáért, mindnyájunk jövőjéért”. [16] A Beregszászban megjelenő

„Beregi munkás” c. napilap pedig így írt: „Minden forradalomnak, amely nemcsak győzni akar, hanem megerősödni is, elsősorban erős, egészséges és harcképes vörös hadseregről kell gondoskodnia, hogy ezzel a hadsereggel kordában tartsák az olyan burzsoá elemeket, amelyek nem értenek egyet az új renddel. Ehhez erős hadsereg kell, hogy meg lehessen hiúsítani a burzsoázia elképzeléseit.” [17]

Kárpátalja dolgozói nagy lelkesedéssel válaszoltak e felhívásokra, önként léptek be a vörös hadseregbe, hogy fegyverrel a kezükben védjék meg a tanács hatalmat. A Vörös Hadsereg önkéntesei voltak: Szárkánics Mihály, Kusnyir Péter, Cip István, Turjanica Iván, Kovács János, Fábíán János, Handere Iván, Hrimut László, Szemjon Pál, Kovács László, Burics Sándor, Kovási Zoltán és sokan mások. A forradalmi harcok résztvevőinek tanúsítása szerint, a magyar vörös hadseregben közel 6000 önkéntes harcolt Kárpátaljáról. Folyamatban volt a ruszin hadosztály megalakítása.

Egyidejűleg megalakították a vörös milíciát, feloszlatták a régi bírósági apparátust és új bírósági szerveket: ideiglenes forradalmi bíróságokat alakítottak. 1919. március 30-án az igazságügy népbiztosának parancsa alapján megkezdték működésüket a forradalmi bíróságok Beregszászon, Munkácson, Nagyszöllősen, Huszton. Összetételük: elnök, két tag, a vád képviselője (ügyész) és a titkár. [18]

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya március 26-án dekretumot adott ki azon ipari üzemek államosításáról, ahol 20-nál több munkás dolgozott, azon kereskedelmi intézmények államosításáról, ahol 10-nél több ember dolgozott. [19] A dekretum végrehajtása folyamán Kárpátalján államosították a munkácsi sörgyárat, melynek tulajdonosa gróf Schönborn volt, a szolyvai és turjasebesi vegyi és fűrész telepeket, bútór- és szeszgyárakat, téglagyárakat stb. Azonkívül szocializáltak egynéhány malmot, ahol 20-nál több ember dolgozott, vagy napi terméke meghaladta a 100 mázsát. [20] Az államosítást a direktóriumok megbízottai, egyes üzemekben pedig (Turjasebes) — „társadalmasított bizottságok” hajtották végre, melyeknek tagjai dolgozók, mesterek és hivatalnokok képviselői voltak.

Az államosított ipari üzemekbe termelési megbízottakat („biztosokat”) küldtek, akik a népbiztosoknak voltak alárendelve, és egyetértésben dolgoztak a helyi hatalmi szervekkel. Egyes üzemekben 3—11 tagú munkás tanácsokat létesítettek. Így a turjasebesi vegyi-fűrésztelep „ellenőr munkás tanácsa” megállapította a dolgozók és a hivatalnokok felső fizetését. [24]

Kárpátalja összes államosított vállalataiban bevezették a nyolcórás munkanapot, órabért, fizetett szabadságot. [22] A Volóc vidéki erdőmunkások napi fizetését például felemelték napi 30 koronáig. A minősített dolgozók fizetése egyes helyeken havi 1500—1700 koronát tett ki. Tekintetbe nem véve a papír (ügynevezett „fehér”) pénz elértéktelenedését, a dolgozók reálbére szintén nőtt. Igaz, a fizetések ugrás-szerű emelésének nem volt gazdasági alapja, és jelentősen megelőzte a munka termelékenységének színvonalát. Azonkívül az érvényben levő gyakorlat megengedte a bérek megállapításában a kiegyenlítődést.

Természetes, hogy az ilyen összetett rendszabály végrehajtásánál, mint a kapitalista gazdálkodásról a szocialista útra való áttérés, előfordultak hibák is. Főleg a közép és a kisipari üzemek államosítása váltotta ki a kézmű-iparosok és a mesteremberek elégedetlenségét. Azonban tekintet nélkül ezekre a tanács hatalom szervei Kárpátalján jelentős munkát végeztek a szocialista ipra megteremtése és az új termelési viszonyok kialakítása érdekében.

A földnélküli és a kevés földdel rendelkező parasztok nagy tömegei, mezőgazdasági munkások és béresek türelmetlenül várták az új hatalom rendeleteit a földről. 1919. április 3-án a Magyar Tanácsköztársaság kormánya rendeletet adott ki azon földbirtokok szocializálásáról, amelyek a 100 holdat meghaladták. A dekretum ki-

nyilatkoztatta, hogy „Magyarország földje a dolgozók társadalmáé”. A Forradalmi Kormányzótanács kijelentette, hogy: „minden közép- és nagybirtok, minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági és ipari üzemeivel együtt, minden megváltás nélkül a proletárállam tulajdonába megy át”. [23] Magyarország egész történelme folyamán az agrárkérdésben ez volt a legforradalmbibb intézkedés. E kormánydekrétumnak nagy jelentősége volt a Kárpátalja számára ha figyelembe vesszük, hogy itt a feudalizmus maradványai a mezőgazdaságban különösen élet-erősek voltak. Ámbár a Magyar Tanácsköztársaság kormánya lényeges hibát követett el: nem osztotta szét a dolgozó parasztság között a földbirtokosoktól elkobzott földeket, a kárpátaljai tanács hatalom szervei sok hasznosat tettek a parasztság érdekében. Hatékonyan intézkedtek a földnélküli és a kevés földdel rendelkező parasztság érdekében.

Az éles ellentéteket falun megmagyarázza az a tény, hogy a kárpátaljai tanács hatalom szervei hozzáálltak a nagybirtokosok, az egyház, a kulákok és spekulánsok elkülönítéséhez, és nem riadtak vissza az elkobzástól sem. Így a Dolhai járás Zádnya községi tanácsa kiosztotta az egyház földjét a földnélküli és a kevés földdel rendelkező parasztok között, [24] amelyet azok a következő évben is, azaz a Tanács hatalom bukása után is használtak. Hogy a munkásokat és a parasztokat elláthassák élelmiszerral, a tanács hatalom betiltotta a kenyér szabad eladását a piacon, elkobozta az élelmiszereket a kizsákmányolóktól és a spekulánsoktól.

A tanács hatalom sokat tett annak érdekében, hogy könnyítsen a dolgozó parasztság nehéz helyzetén. Azzal, hogy dekrétumot hoztak a föld államosításáról, felszabadították a béreseket, a földnélkülieket és a kevés földdel rendelkező parasztságot sokezeres seregét a földesurak, bérbeadók és kulákok könyörtelen kizsákmányolásából. A tanács hatalom véget vetett a parasztságot jogfosztottságának. Nagymértékben javult a mezőgazdasági munkások helyzete; nagyobb munkabért és több terméket kaptak.

A dolgozók anyagi helyzetének meghívítása a tanács hatalom egyik legfontosabb feladata volt. A tanács kormány jelentős anyagi segítséget nyújtott az országgrész, de különösen Kárpátalja hegyvidékének, ahol a legnagyobb volt a hiány mind az ipari, mind az élelmiszer árukban. A felvidéki járásokba küldtek több tucat vagon lisztet. Így 1919. áprilisában a Latorcai járás politikai megbízottja jelentette a Bereg megyei direktóriumnak: „Egy tíztonnás vagon liszt érkezett”. [25] Az alsóvereckei járás politikai megbízottja táviratozta: [„Megkaptunk 1,5 vagon tengeri lisztet.”] Ugyanilyen mennyiségű lisztet kapott a Tiszavölgyi és az Ökörmezői járás. Április 16-án Taracköz állomására 30 vagon élelmiszer érkezett. [26] Azonkívül a Máramaros megye számára a Munkácsi kirendeltség vetés céljára kiutalt egy tonna árpat és egy tonna zabot. [27] Vetőmagot kaptak Kárpátalja más járásai is. A városokban pedig százával költöztették át a munkások családjait a burzsoá és a földesúri házakba. A direktóriumok egyszeri segítségben részesítettek több száz özvegyet, idős embert, sokgyermekes családot.

A magyar tanács kormány a proletár internacionalizmus elvein alapított kommunista párt nemzetiségi programjához igazodva, Magyarország történelmében először oldotta meg a nemzetiségi kérdést. Államosították az összes tanintézeteket, az iskolát elválasztották az egyháztól. A kárpátaljai iskolákban az előadást anyanyelven (ruszin nyelven) folytatták. Bevezették a kötelező nyolcosztályos oktatást.

A tanács hatalom időszakában Kárpátalja dolgozói számára az újságok magyar és ruszin (ukrán) nyelven jelentek meg. Közülük a „Ruszka Pravda” a Ruszka Krajna budapesti népbiztoságának volt a szerve, és hetilapok „Beregi munkás”, „Munkácsi népszava”. Nagyszöllősön hetenként kétszer megjelent az „Ugocsai

munkás” c. újság. A „Bereg vármegye hivatalos lapja” c. hetilap a Beregi direktórium szerve volt. Időszakosan megjelent a „Negyila” — „tanulságos gazdasági” újság. Csak a szláv betűtípus és a tapasztalt kérdések hiányával magyarázható, hogy a Tanács hatalom időszakában az újságok többsége magyar nyelven jelent meg. Kárpátalján terjesztették a budapesti újságokat: „Vörös újság”, „Népszava”, valamint a „Pravda” az Oroszországi (bolsevik) kommunista párt budapesti csoportjának szerve és „Cservana Ukrajina” („Vörös Ukrajna”) a Magyar Szocialista párt KB-hoz tartozó ukrán kommunista csoport (volt hadifoglyok) szerve. Ezekben az újságokban sok anyagot nyomtattak Ruszka Krajnáról.

A tanács hatalom időszakában a direktóriumok és a Szocialista párt helyi szervezetei sok röplapot, a dolgozóknak címzett kiáltványt és brosúrát adtak ki. 1919. áprilisában megjelent Kun Béla brusúrája „Kie a föld” címmel, amelyet ukrán nyelvre Csehily Gyula fordított.

Jelentős szerepet játszottak Kárpátalja átalakításában a kommunista és a szociáldemokrata szervezetek egyesítéséből létrehozott Magyarország szocialista pártjának helyi pártszervezetei. Aktív harcot folytattak a Tanács hatalom megszilárdításáért és a dolgozók anyagi jólétének javításáért. Különösen ki kell emelni a kommunisták szerepét, akik a tanács hatalom szerveinek élén álltak, vagy annak tagjai voltak. A kommunisták példaképei voltak a szocialista forradalom ügye iránti odaadásnak, a tanács hatalom megszilárdításáért folytatott harc ügyének. Ilyenek voltak, különösen: Csehily Gyula, a ruszin népbiztosság pártszervezetének titkára, Kalinics György, a ruszin népbiztosság politikai megbízottja, Mondok Iván a ruszin népbiztosság propagandistája, Galgóczy János a Munkács városi direktórium elnöke, Csohán Miklós az Ugocsa megyei direktórium elnöke, Simon Mózes a beregi megyei direktórium elnöke, Molnár Ferenc a Mezőkaszonyi járási tanács elnöke, Zvonár Demeter a felvidéki járás politikai megbízottja és sokan mások.

Nem sokáig volt mód azonban arra, hogy a szocialista építést békés viszonyok között folytassák. 1919. április 16-án a bojári Románia fegyveres erői, április 23-án pedig a burzsoá Csehszlovákia csapatai a nemzetközi imperializmus erőinek utasítására megtámadták a Magyar Tanácsköztársaságot. Kárpátalja dolgozó népe a magyar vörös hadsereg egységeinek sorában, egyenlőtlen, de odaadó harcot vívott a külföldi katonai intervenció ellen. A bojár Románia reguláris hadserege, amely Máramaros-Sziget felől nyomult Kárpátaljára, a vörös hadsereg egységeinek és Kárpátalja dolgozóinak hősie ellenállásába ütközött Nagyszöllős területén. A budapesti „Pesti Hírlap” c. újság írta: „Nagyszöllösön és Ugocsa megyében a román megszállás alatt sem fejlődött ki ellenforradalmi mozgalom ... Maga a ruszin tömeg és a munkásság szilárdan kitart a Tanácsköztársaság mellett”. [28] Csak a haderő túlereje és ádáz harcok árán volt képes a bojár román hadsereg elfoglalni Nagyszöllöst és továbbvonulni Beregszász felé.

Nagy, 14 napos csata zajlott le 1919. áprilisának végén és május elején a jól fegyverzett csehszlovák hadsereg és a magyar vörös hadsereg 65. dandárja között a vasúti góc, Csap állomás környékén. De az erők egyenlőtlenek voltak. 1919. május elején Kárpátalja egész területét megszállták a burzsoá Csehszlovákia és a bojári Románia csapatai. A területen bevezették a katonai diktatúrát. Ily módon tehát Kárpátalján 1919-ben 40 napig tartott a tanács hatalom. A kárpátaljaiak jelentős része a Magyar Vörös Hadsereg állományában folytatta a fegyveres harcot a megszálló hadseregek ellen a Magyar Tanácsköztársaság belsejében. A Magyar Tanácsköztársaságot 133 napi hősi harc után a nemzetközi reakció fegyveres erői döntötték meg.

Tekintet nélkül arra, hogy a tanács hatalom Kárpátalján és Magyarországon csak rövid ideig létezett, jelentősége igen nagy. A Tanács hatalom létesítése Közép-

Európában fontos szerepet játszott a munkás és nemzeti felszabadító mozgalom kibontakozásának ügyében, a marxizmus-leninizmus és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméinek továbbterjesztése ügyében.

Kárpátalja dolgozói — ukránok és magyarok — a tanácshatalom létrehozásáért és megszilárdításáért folytatott harcban a politikai nevelés nagy iskoláján mentek át, nagy forradalmi tapasztalatot szereztek. Az ukrán és magyar dolgozóknak harcokban edzett és vérrel összekovácsolt barátsága a dolgozók nemzetközi barátságának példaképe volt.

A kárpátaljai terület dolgozói örökre megőrizték az 1919-es tanácshatalomnak, annak a hatalomnak a ragyogó emlékét, amely gondoskodott az egyszerű dolgozókról. A tanácshatalom megdöntése után, a dolgozók nem szüntették meg a harcot szociális és nemzeti felszabadulásukért. A harc a belső kizsákmányolók és a külföldi ellenforradalom ellen 1944. október végén fejeződött be azzal, hogy a hősiess Szovjet Hadsereg felszabadította Kárpátalját a fasiszta megszállás alól és azzal, hogy 1945. júniusában a terület újraegyesült Szovjet-Ukrajnával a hatalmas Szovjetunió kötelékében. Megvalósultak azok az eszmék, amelyekért a kárpátaljai dolgozók harcoltak az 1918—1919-es években közvetlenül a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása alatt.

JEGYZETEK

- [1] SEVCSENKO F., Borotyba za Ragyanszku vldu na Zakarpatszkij Ukrajini (A Tanácshatalomért folytatott harc Kárpát-Ukrajnában.) Kijev 1950. etc.
LEBOV M., Vengerszkaja Szovjetszkaja Reszpublika 1919. goda (A Magyar Tanácsköztársaság 1919-ben). Moszkva 1959. etc.
USZENKO V., Vpliv Velikoj Zsovntnevoj szocialiszticnoj revolucii na rozvitok revolucijnogo ruchu v Zakarpatti v 1917—1919. rr. (A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása a forradalmi mozgalom fejlődésére Kárpátontúlon az 1917—1919. években.) Kijev 1955.
SZPIVÁK B., U polumji revolucijnich bojiv (A forradalmi harcok tüzeiben). Uzshorod 1959. etc.
NETOCSAJEV V., LELEKÁCS M., Z. isztorii borotybi za vladu Rad i proti intervenciji SzSA i Antanti na Zakarpatti v 1918—1919. rr. (A tanácshatalomért és az USA és az antant intervenciója ellen vívott harc történetéből Kárpátontúl az 1918—1919. években.) Naukovi Zapiszki Uzshorodszkoho Derzsavnoho universitetu t. 9. Uzshorod 1954. etc.
BAZSENOVA N., Narisz isztoriji revolucijno vizvolnoho ruchu trugyascich Zakarpattya v 1917—1923. rr. (Vázlat a Kárpátontúli dolgozók forradalmi-felszabadító harcának történetéből 1917—1923-ban.) Uzshorod 1962. etc.
TURJANICA G., A magyarországi proletárforradalom és a Tanácshatalom megteremtése Kárpátalján 1919-ben. In. A Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentősége és nemzetközi harása. Budapest 1960.
SZPIVÁK B., TROJÁN M., 40 nezabutnik dniv. Z. isztoriji borotybi za vladu Rad na Zakarpatti v 1919. roci. (Felejtethetlen 40 nap. A tanácshatalomért vívott harc történetéből Kárpátontúlon 1919-évbén.) Uzshorod 1967. etc.
- [2] LIPTAI ERVIN, A Magyar Tanácsköztársaság. Budapest. 1965. etc.
KÓVÁGÓ LÁSZLÓ, A magyarországi délszlávok 1918—1919-ben, Budapest 1964. etc.
GERGELY ERNŐ, A proletárforradalom és a tanácshatalom Kárpátalján és Nyugat-Magyarországon. Jogtudományi Közlöny, No. 10—11. Budapest 1963. etc.
HAJDÚ TIBOR, A magyarországi tanácsköztársaság. Budapest 1969. etc.
- [3] Kárpátontúli Területi Állami Levéltár (Továbbiakban KTÁL) 283. f.
- [4] A magyar forradalmi munkásmozgalom története, 1. köt., Budapest 1966. 179.
- [5] KTÁL, 151. f., 7. 1., 47. ügy. 7. 1.
- [6] LIPTAI ERVIN, A Magyar Tanácsköztársaság. Bpest, 1965. 143—144. old.
- [7] Vörös Újság, 1919. március 28.
- [8] Munkácsi Népszava, 1919. április 6. Munkács.
- [9] PI Archívum (Ugocsa megye)
- [10] Beregi munkás, 1919. április 9.
- [11] PI Archívum (Bereg megye)

- [12] Ruzska Pravda, 1919. április 19.
 [13] KTÁL, 59. f., 1. l., 47 ügy, 6 ív.
 [14] Kárpátaljai állami honismereti múzeum, lelt. No. 1—4655.
 [15] Pesti Hírlap, 1919. április 11.
 [16] Ruzska pravda, 1919. április 12.
 [17] Beregi munkás, 1919. április 16.
 [18] Pid práporom Velikoho Zsovtnýá A Nagy Október zászlaja alatt). Dokumentumgyűjtemény. Ungvár 1959, 36—37. 75. old.
 [19] A Magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai, 6a köt. Bpest. 1969. 37. old.
 [20] KTÁL munkácsi fiókja, 90. f., 1. l., 2527 ügy, 10 ív.
 [21] A Bantlin-félt vegyipar r. t. Perecseny Ung vármegye 50 éves története (1893—1943). Bpest, 1943, 51—2.
 [22] Pid Práporom Velikoho Zsovtnýá, 72.
 [23] MMTV dokumentumai, 6a köt., 114.
 [24] KTÁL, 151 f., 7. l., 251. ügy, 1 ív
 [25] KTÁL, 709 f., 1. l., 79 ügy, 1 ív
 [26] Pi Archivum, 1/18 old.
 [27] KTÁL, 772. f., 3. l., 1762 ügy, 24 ív
 [28] Pesti Hírlap, 1919. április 24.

СОВЕТСКАЯ ВЛАСТЬ В РУССКОЙ КРАЙНЕ В 1919 ГОДУ

М. В. Троян (Ужгород)

В борьбе за победу пролетарской революции в Венгрии принимали активное участие вместе с венгерскими рабочими и рабочие национального меньшинства, которые в ней видели своё социальное и национальное освобождение. 22 марта 1919 года была установлена советская власть и в Закарпатье, которое в то время принадлежало Венгрии.

Победа пролетарской революции и провозглашение Венгерской Советской Республики создали все необходимые условия для решения и социальных и национальных проблем в стране. Правительство Венгерской Советской Республики, по национальной политике Коммунистической Партии, основывающейся на принципе пролетарского интернационализма, объявило совершенное самоуправление всех наций страны, и стремилось к сплочению рабочих всех наций на защиту пролетарской диктатуры.

При организации венгерского советского правительства в нём были созданы специальные русинские (украинские) и немецкие комитеты, которые представляли национальное меньшинство — украинцев Закарпатья и немцев Западной Венгрии. Среди национального меньшинства было больше всего украинцев Закарпатья, которые жили на территории Венгерской Советской Республики, и конечно, Венгерское Советское Правительство много внимания уделяло правильному решению национального вопроса.

В рамках Венгерской Советской Республики карпатские-украинские жители получили территориальную автономию. Организовывался новый административный центр — Русская Крайна, к которому относились бы края с украинскими жителями областей Марамарош, Угоча, Берег, Унг, Земплен и Шарош.

12 апреля 1919 года в газете „Русская Правда” был опубликован проект „Конституции Русской Крайны”, который исходил из того, что Русская-Крайна „самостоятельный территориальный союз” и на федеративной основе относится к Венгерской Советской Республике. Главным городом Закарпатья было намечено Мукачево, где находился заместитель русинского народного комиссара — политический комиссар Русской Крайны.

В Русской Крайне, как и во всей стране, в соответствии с временной конституцией, были проведены выборы в местные рабочие, крестьянские и солдатские советы. В местные организации советской власти были избраны лучшие представители рабочих крестьян и трудовой интеллигенции. Выборы в Закарпатье характеризовались большой активностью рабочих.

Рабочие-украинцы, венгры и другие в Закарпатье, с большим воодушевлением приняли орган Советской Власти о добровольном вступлении в Красную Армию. В Закарпатье вступило в Красную Армию приблизительно 6 тысяч добровольцев. Из них были составлены 2 полка Красной Армии в Мукачево. Одновременно была организована Красная Милиция, были распущены старые суды и организованы новые суды — временные революционные суды.

В Закарпатье успешно проводилась экономическая политика Советской Власти. Были приняты конкретные меры по улучшению материального положения рабочих, по поднятию их культурного уровня. Но не все указания и планы удалось осуществить. Советская Власть в Закарпатье после 40 дневного существования в 1919 году с помощью международного капитализма была свергнута. Много рабочих Закарпатья продолжали борьбу за венгерскую коммуны в Венгрии против иностранных интервентов.

RÄTEMACHT IN RUSSKA—KRAINA IN 1919

von M. V. Trojan (Uschgorod)

An dem Kampfe für den Sieg der proletarischen Revolution in Ungarn nahmen mit den ungarischen Werktätigen auch die der nationalen Minderheiten tätigen Anteil, weil sie darin ihre eigene, sowohl soziale als nationale Befreiung erblickten. Am 22. März 1919 kam die Rätemacht auch in dem Karpato-Ukrainischen Gebiet zustande, das damals zu Ungarn gehörte.

Der Sieg der proletarischen Revolution und die Proklamierung der Ungarischen Räterepublik schufen alle notwendigen Vorbedingungen für die völlige Bereinigung sowohl der sozialen wie auch der Nationalitätenprobleme des Landes. Die Regierung der Ungarischen Räterepublik, dem Programm der Kommunistischen Partei bezüglich der Nationalitäten folgend, das auf dem Prinzip des proletarischen Internationalismus beruht, verkündigte die volle Selbstbestimmung aller Nationalitäten des Landes und trachtete gleichzeitig, die Werktätigen aller Nationalitäten um die Sache der Verteidigung der Diktatur des Proletariats zu scharen.

Bei der Bildung der ungarischen Räteregierung wurden in dessen Rahmen spezielle — ruthenische (ukrainische) und deutsche — Nationalkomitees ins Leben gerufen, die Interessen der nationalen Minderheiten — der Ruthenen der Karpaten-Ukraine und der Deutschen Westungarns — zu vertreten hatten. Unter den auf dem Gebiet der Ungarischen Räterepublik lebenden nationalen Minderheiten waren die Ruthenen der Karpaten-Ukraine am zahlreichsten, es war also selbstverständlich, dass die ungarische Räteregierung der richtigen Lösung ihrer Nationalitätenfrage viel Aufmerksamkeit zuwendete.

Im Rahmen der Ungarischen Räterepublik erhielt die Karpato-Ukrainische Bevölkerung territoriale Autonomie. Es war eine neue administrative Einheit im Entstehen: die Russka-Kraina, zu der auch von Ruthenen bewohnte Gegenden der Komitate Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Zemplén und Sáros gehören sollten.

Am 12. April 1919 wurde in der Zeitung „Russka Prawda“ der Entwurf der „Verfassung der Russka-Kraina“ veröffentlicht, der davon ausging, dass die Russka-Kraina ein „autonomer territorialer Bund“ ist und auf föderativer Grundlage zur Ungarischen Räterepublik gehört. Zur Hauptstadt wurde Munkačevo bestimmt, wo der Vertreter des Ruthenischen Volkskommissars, der politische Kommissar für Russka-Kraina residierte.

Wie in dem ganzen Lande, wurden auch in der Russka-Kraine der provisorischen Verfassung entsprechend Wahlen für die lokalen Arbeiter-, Bauern- und Soldatenräte durchgeführt. In die lokalen Organe der Rätemacht wurden die besten Vertreter der Arbeiter, der Bauern und der berufstätigen Intelligenz gewählt. Die Wahlen in der Russka-Kraina waren durch grosse Aktivität der Werktätigen charakterisiert.

Die Werktätigen der Russka-Kraina nahmen die Aufrufe der Organe der Räteregierung zum freiwilligen Eintritt in die ungarische Rote Armee mit grosser Begeisterung auf. Aus der Karpaten-Ukraine meldeten sich nahezu 6000 Freiwillige in die Rote Armee. Aus ihnen wurde das 2. Munkačevcer Regiment der Roten Armee gebildet. Ausserdem war die Aufstellung der Ruthenischen Division im Gange. Gleichzeitig wurde die Rote Miliz begründet, die früheren Gerichte wurden aufgelöst und neue Gerichtsorgane, die provisorischen Revolutionären Gerichte gebildet.

Die Wirtschaftspolitik der Rätemacht wurde in der Russka-Kraina erfolgreich eingeführt. Es wurden konkrete Massnahmen zur Besserung der materiellen Lage der Werktätigen, zur Hebung ihres Kulturlevels vorgenommen. Es gelang aber nicht, alle Verfügungen und Pläne in Wirklichkeit umzusetzen. Die Rätemacht in der Karpaten-Ukraine wurde in 1919, nach vierzigjährigem Bestehen mit Hilfe des internationalen Imperialismus gestürzt. Viele Werktätige der Russka-Kraina führten den Kampf für die ungarische Kommüne, gegen die ausländischen Interventen, in Ungarn weiter.